

УДК 330.3

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-49>**Корядіна Т.В.***кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики
Університету митної справи та фінансів***Козорог Д.С.***студент
Університету митної справи та фінансів***Норенко А.М.***студент
Університету митної справи та фінансів***Koryagina Tetyana***Associate Professor, Department
of Social Sciences security and tax policy
University of Customs and Finance***Kozorog Darya***Student
University of Customs and Finance***Norenko Anastasiya***Student
University of Customs and Finance*

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

SOCIAL ASPECTS OF ECONOMIC GROWTH OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлюються питання соціальних аспектів економічного зростання України, проаналізовано ключові фактори та чинники соціально-економічного розвитку суспільства, а також аналізується роль економічного зростання у забезпеченні високого рівня життя населення. Розібрано значення демографічних і культурних аспектів як ключових чинників економічного зростання. Виявлено соціально-економічне підґрунтя питань економічного зростання в Україні, порівнюючи з іншими країнами. Розглянуто Індекс людського розвитку. Досліджено чинники, які заважають стабільному і довготривалому зростанню української економіки. Обґрунтовано, що економічне зростання виступає важливою умовою економічного розвитку, оскільки пов'язане з позитивною динамікою зміни абсолютних та відносних показників реального ВВП (на душу населення) та з формуванням соціально-економічних і екологічних умов для забезпечення якісних змін рівня життя населення.

Ключові слова: економічне зростання, соціальні аспекти економічного зростання, заощадження, людський капітал, демографічний перехід, Індекс людського розвитку.

АННОТАЦИЯ

В статье освещаются вопросы социальных аспектов экономического роста Украины, проанализированы ключевые факторы и факторы социально-экономического развития общества, а также анализируется роль экономического роста в обеспечении высокого уровня жизни населения. Разобраны значение демографических и культурных аспектов как ключевых факторов экономического роста. Вывявлены социально-экономическую подоплеку вопросам экономического роста в Украине, по сравнению с другими странами. Рассмотрены Индекс человеческого развития. Исследованы факторы, которые мешают стабильному и долговременному росту украинской экономики. Обосновано, что экономический рост выступает важным условием экономического развития, поскольку связано с положительной динамикой изменения абсолютных и относительных показателей реального ВВП (на душу населения) и с формированием

социально-экономических и экологических условий для обеспечения качественных изменений уровня жизни населения.

Ключевые слова: экономический рост, социальные аспекты экономического роста, сбережения, человеческий капитал, демографический переход, Индекс человеческого развития.

ANNOTATION

The article covers the issues of social aspects of economic growth of Ukraine, analyzes key factors and factors of social and economic development of society, and analyzes the role of economic growth in ensuring a high standard of living. The role of demographic and cultural factors as important determinants of economic growth is considered. The socioeconomic context of problems of economic growth in Ukraine in comparison with other European countries is investigated. The factors that are needed to develop and improve the well-being of citizens, as well as the impact of demographic factors, investment and human activity on economic growth are analyzed. The aspects that hinder the sustainable and long-term growth of the domestic economy are identified. The role of economic growth in ensuring high living standards and enhancing international competitiveness is analyzed. The theoretical principles of qualitative are considered economic growth, which should be based on the processes of intensification of the economic development of the state an account of factors that will provide not only quantitative growth but also qualitative change. The rating of countries according to the Human Development Index is considered. Justified objectively the need to develop the concept of a new quality of economic growth. Investments in human capital play an important role in ensuring the sustainable development of the economy and should be one of the main tasks of any country that wants to achieve a high level of material well-being and economic benefits in Ukraine. The current theoretical and methodological base of economic growth research is insufficient to respond to the challenges caused by globalization processes and the peculiarities of socioeconomic changes that are currently taking place in Ukraine. The global economic crisis, growing international competition, and the exacerbation of the whole range of social problems, objectively require a dramatic change in approaches

to the sources and factors of economic growth of the domestic economy, with particular attention to social factors of economic growth.

Key words: economic growth, social aspects of economic growth, savings, human capital, demographic transition, Human Development Index.

Постановка проблеми. Питання про вплив макроекономічних факторів на економічне зростання залишається актуальним протягом багатьох років, що стало поштовхом до емпіричних досліджень. Дослідження показують, що основними факторами економічного зростання є валове нагромадження основного капіталу, людський капітал і науково-технічний прогрес. Переважна частина дослідників покладається на моделі, в яких саме ці фактори є ключовими детермінантами економічного розвитку. Проте вплив ключових факторів не може повністю роз'яснити спостережувані темпи зростання ВВП.

Глобальна фінансово-економічна криза наголосила на важливості соціальних аспектів у механізмі заходів щодо політики економічного зростання та антикризової політики. На сьогодні українська економіка потерпає від складного і болісного етапу структурних змін, який супроводжується нарощуванням негативних напрямків у соціальній галузі, зниження рівня умов життя населення, збільшенням різниці в рівні грошових доходів різних класів, верств і груп населення, крахом суспільно-політичного устрою. Загострення особливого стану суспільної свідомості та поведінки, специфічної ситуації сприйняття та оцінки дійсності, емоційний стан групи чи суспільства в цілому ускладнює вихід національної економіки України з кризового стану. Через це прояв особливостей і системи впливу соціальних аспектів на зростання української економіки має вагомое практичне та теоретичне значення в теперішніх умовах перебудови економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найчастіше соціальні аспекти економічного зростання досліджувалися представниками маржиналізму та економістами марксистських і класичних шкіл. У ХХ столітті почався розгляд аспектів та закономірностей економічного зростання. У працях українських авторів та вчених країн СНД (А. Абалкіна, А. Гальчинського, О. Беляєва, З. Варналія, О. Білоруса, Л. Анікіна, В. Геєця, Р. Яковлева, Л. Косалса, Л. Максимової) проаналізовано низку питань щодо соціальних аспектів економічного зростання [1, с. 31].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених різноманітним аспектам впливу соціальних факторів на зростання економіки, наявний рівень аналізу даного питання неповний мірі досліджений у практичній та теоретичній площинах.

Метою дослідження є висвітлення сутності соціальних аспектів, які забезпечують економічне зростання, та аналіз соціально-економічного підґрунтя економічного зростання української економіки, а також обґрунтування необхідності реформування цілей макроекономічної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш використовуваним показником, що показує рівень життя і добробуту нації, є ВВП на душу населення. Основними перевагами використання показника ВВП на душу населення є те, що він вимірюється часто. Переважна кількість країн світу надають щоквартальні дані, які дозволяють оперативну і послідовно виявляти зміни показника ВВП. Але є й недоліки показника ВВП на душу населення, а саме: не відображає ступінь рівномірності розподілу доходу, не показує виробництво в «чорній» і «сірій» економіці. Тож припущення, що благополуччя населення спирається тільки на рівень доходу, ми вважаємо неправильним.

Соціальні аспекти поділяються на культурні та демографічні. Аналіз соціальних аспектів дозволяє зрозуміти поведінку населення щодо споживання, заощадження та інвестування. Значить, під час становлення цілей макроекономічної політики в Україні потрібно зважати не тільки на економічний розвиток, але й людський розвиток, адже тривалий людський розвиток, що вимірюється Індексом розвитку людського потенціалу, забезпечує економічні вигоди в довгостроковому періоді [2].

Тому пропонуємо розглянути демографічні фактори, які мають значний вплив на розвиток світової економіки.

Факторами, що істотно визначають рух розвитку світової економіки, є: чисельність населення, його гендерний та віковий склад, тривалість і якість життя, професійність робочої сили, міграція населення та її соціально-економічні наслідки. Зростання населення є неоднаковим у різних країнах. Даний факт лежить в основі ідей про оптимальне населення та оптимальне економічне зростання, а також дає поштовх економістам аналізувати зв'язок між зростанням населення і економічним розвитком [3].

Через те, що економічна поведінка людей трансформується на різних етапах життя, зміни у віковій структурі країни мають чималий вплив на її економічні показники. Якщо більшість населення країни знаходиться в межах працездатного віку, збільшення чисельності населення може призвести до збільшення темпів економічного зростання. Тому сукупний ефект значної частини населення працездатного віку та ефективної політики щодо охорони здоров'я та процесу розвитку людського потенціалу може слугувати створенню «добросесних» циклів економіки [4]. Навпаки, якщо більша частина населення країни складається з людей похилого віку, наслідки можуть бути подібними випадку з молоддю: значна частка ресурсів потрібна відносно менш продуктивній частині населення, що може заважати економічному зростанню.

Демографічний фактор впливає на економічне зростання через людський капітал, процеси заощадження та пропозицію робочої сили [5].

Людський капітал як фактор економічного розвитку. Вплив на вклад у людський капітал,

наслідки якого менш помітні, але найбільш значні в довгостроковій перспективі, виконує демографічний перехід. Демографічний перехід зазвичай розпочинається зі зменшення смертності, що є проявом успіхів охорони здоров'я, загального покращення рівня життя. Через деякий час після зменшення смертності виникає зниження народжуваності, причиною останньої є: зниження дитячої смертності, поліпшення системи соціального забезпечення, розпад старої патріархальної сім'ї, орієнтованої на велику кількість дітей, емансипація жінок, закріплення нової системи цінностей, урбанізація тощо [6].

Результатами демографічного переходу є збільшення середньої тривалості життя і покращення здоров'я населення. Збільшення тривалості життя спричиняють фундаментальні зміни у якості життя людей. Ставлення до освіти, сім'ї, праці, виходу на пенсію, ролі жінок має тенденцію до змін. Загальна структура цінностей потерпає від глибоких змін, зумовлених ростом цінностей населення та його ролі як основної продуктивної сили.

Через збільшення тривалості життя батьки намагаються дати дітям високий рівень освіти, розуміючи, що вкладення грошей в шкільну освіту визначають подальше працевлаштування. А кінцевим результатом зниження народжуваності стала можливість приділяти більше уваги і грошей кожній дитині. Результатом інвестицій у шкільну освіту є збільшення продуктивності робочої сили, оплати плати та умов життя в цілому [7].

Усі ці процеси залежать від ефективності державної політики. Зростаюча чисельність працездатного населення призведе до зростання продуктивності тільки за умов гнучкості ринку праці та проведення макроекономічної політики, що заохочуватиме інвестиції. Так саме населення буде заощаджувати тільки при наявності доступу до відповідних механізмів та довіри до вітчизняних фінансових ринків [8].

Завдяки демографічного переходу створюються умови, за яких люди будуть схильні інвестувати у своє здоров'я і освіту, що загалом передбачає економічні вигоди. Але саме держава незмінно відіграє важливу роль у створенні середовища, в якому покращення стану здоров'я та освіти є необхідною умовою для успішного демографічного розвитку суспільства.

Заощадження як фактор економічного розвитку. Всі довгострокові теорії економічного зростання виходять з того, що країна може зростати швидше, вкладаючи в людський капітал, фізичний капітал або в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Тим не менш, на даному етапі розвитку світової економіки країна не повинна більше заощаджувати, маючи доступ до міжнародних ринків капіталу, країна може фінансувати свої інвестиції, залучаючи заощадження інших країн [9].

Зростання заощаджень сприяє демографічному переходу, тим самим призводячи до покращення перспективи України для інвестицій та

зростання. Молоде і старе населення споживає більше, ніж виробляє, на відміну від людей працездатного віку, що переважно демонструє високий рівень ефективності заощаджень в економіці. До того ж, люди мають більшу упередженість до заощаджень у віці від 40 до 65 років, коли вони менше вкладають грошей у дітей та підготовка до виходу на пенсію стає для них більш актуальною [10]. Тому коли велика кількість населення, народженого в період демографічного вибуху, досягає 40 років, національні заощадження мають схильність до зростання. Політика держави, направлена на стимулювання до заощаджень, може значно посилити саме цю тенденцію [11].

Пропозиція робочої сили як фактор економічного зростання. На сьогодні економічне зростання має особливість зміни в тренді сукупної пропозиції праці. Змінність тренду сукупної пропозиції праці, яка стає більш явною у довгостроковому періоді, найчастіше не враховується сучасною теорією економічного зростання, яка прогнозує сталий темп зростання робочої сили [12].

Існує ряд факторів, які впливають на сукупну пропозицію робочої сили. Старіння покоління так званих бебі-бумерів (покоління «бебі-бум» (англ. baby boom), які народилися між 1946 і 1964 роками, коли був високий рівень народжуваності) спричинило скорочення пропозиції робочої сили в більшості європейських країнах та США. Ці люди у віці від 16 до 64 років працювали, тому це стало наслідком зменшення відношення кількості утриманців до працездатного населення. А на пік трудової активності (від 25 до 59 років) у багатьох країнах відбувалося збільшення пропозиції праці та виробництва на одну людину [13].

Вплив культури на економічне зростання. Факт, що очікування і уподобання формуються під впливом культури, неможливо заперечувати. Переконавання і переваги суттєво впливають на результати економічної діяльності. Між рівнем розвитку економічної діяльності та культурними цінностями виникають проблеми при визначенні напряму причинно-наслідкового зв'язку [14].

Вивченню впливу національних особливостей культури на сферу економіки присвячено багато досліджень. Так, видатний голландський соціолог Герт Хофстеде виявив сильний кореляційний зв'язок між ступенем індивідуалізму і показником валового національного продукту на одну людину [15]. Згідно з Хофстеде «уникнення невизначеності» та «дистанція влади» в цілому мають негативні кореляції з показниками економічного і політичного розвитку [16]. У працях Ш. Шварца показники економічного розвитку позитивно корелюють з «автономією» та «рівноправністю» і негативно – з «приналежністю» та «ієрархією» [17].

Згідно з динамікою змін ВВП (рис. 1) спостерігаємо зростання економіки України більш ніж 10 кварталів поспіль. Головним фактором зростання стало збільшення товарного експорту. За I півріччя ріст цього показника становив 12,7%, порівняно з базовим періодом минуло-

Рис 1. Зміна обсягу ВВП, у % до відповідного кварталу попереднього року

Джерело: Держстат

го року [18]. В базових цифрах обсяг товарного експорту подолав позначку 23,2 млрд дол. США. Експорт послуг з України виріс на 5,7% – до 5,38 млрд дол. США і перевершив імпорт. Позитивне сальдо торгівлі послугами за I півріччя становило 2,8 млрд дол. США [19].

Кабінет Міністрів України ухвалив представлений Міністерством економічного розвитку і торгівлі «Прогноз соціального і економічного розвитку України на 2019–2021 роки», що завбачає зростання ВВП за результатами 2018 року на позначку 3,2% .

На сьогодні найактуальнішою соціальною проблемою в Україні є саме велика різниця між високою вартістю життя і низькою оплатою праці. Погіршення економічного розвитку в Україні стало наслідком падіння реальної заробітної плати. Темпи змін номінальної та реальної заробітної плати з 2010 по 2018 роки наведено у таблиці 1.

Індекс реальної заробітної плати у липні 2018 р. порівняно з червнем становив 101,0%, а відносно липня 2017р. – 114,7% .

Низький рівень питомої ваги витрат на роботу силу в собівартості виробництва займає особливе місце серед численних проблем у сфері оплати праці. Причинами малої частки зарплати в собівартості продукції є: низький рівень до-

даної вартості, створюваної на українських підприємствах, практика отримання надприбутків шляхом скорочення витрат на заробітну плату найманого працівника замість модернізації виробництва, відсутність сильного профспілкового руху, на відміну від країн Сходу, надмірне податкове навантаження на фонд оплати праці, велика корупційна складова витрат вітчизняних підприємств, низька продуктивність праці [20].

Залишається значною диференціація заробітної плати за видами економічної діяльності. Протягом останнього десятиліття найбільша заробітна плата спостерігається у сфері послуг, особливо фінансових та посередницьких, а не у сфері матеріального виробництва.

Інститут мінімальної заробітної плати, який сьогодні в Україні не виконує покладеної на нього функції соціального стандарту оплати праці, а є, по суті, лише технічним нормативом для розрахунку зарплати в бюджетній сфері, залишається ще однією гострою проблемою забезпечення належного рівня оплати праці. На відміну від розвинутих країн світу, специфіка розрахунку мінімальної заробітної плати в Україні полягає в тому, що в основу розміру мінімальної заробітної плати закладається прожитковий мінімум, в той час як, наприклад, у США це дані офіційної статистики

Таблиця 1

Темпи змін номінальної та реальної заробітної плати (2010–2018)*, %

	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата	
	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року
2010	117,6	117,9	110,2	110,5
2011	117,7	116,2	108,7	111,0
2012	114,8	110,5	114,4	111,1
2013	107,9	107,2	108,2	106,7
2014	106,0	110,4	93,5	86,4
2015	120,5	130,4	79,8	90,1
2016	123,6	123,8	109,0	111,6
2017	137,1	135,5	119,1	118,9
2018	124,8	120,5	112,5	109,7

Джерело: за даними Держстату України: (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

Таблиця 2

Рівень мінімальної заробітної плати в деяких країнах станом на 01.01.2017 р., євро

	2013	2014	2015	2016	2017
Бельгія	1501,8	1501,8	1501,8	1531,9	1562,6
Болгарія	158,5	173,8	194,3	214,8	235,2
Чехія	308,3	309,6	337,6	364,9	419,9
Естонія	320	355	390	430	470
Греція	683,8	683,8	683,8	683,8	683,8
Люксембург	1874,2	1921	1922,9	1922,9	1998,6
Польща	368,9	404,2	417,6	417	473,3
Туреччина	405	391,5	425,2	513,7	442,9
США	960,8	920,1	1123,1	1131,9	1101,2

Джерело: на основі даних Eurostat (Статистична служба ЄС).

Додатково: щомісячна мінімальна заробітна плата: Молдова – 117,14 євро/2,380 лей (станом на 01.05.2017), Азербайджан – 58,59 євро/116 манат (станом на 01.01.2017), Грузія – 1069,14 ларі (станом на 01.07.2017), Австралія – 694,90 AUD/тиждень (станом на 01.07.2017).

про вартість життя для сім'ї з 4 людей. При цьому в Україні рівень бюджетного впливу на розмір мінімальної заробітної плати залишається суттєвим, що часто нівелює дію інших факторів.

Проведемо дослідження соціально-економічного контексту проблем економічного зростання в Україні порівняно з іншими європейськими країнами (рис. 2). У результаті, мінімальна заробітна плата в Україні чимало відстає від мінімальної заробітної плати європейських країн (табл. 2).

Таким чином, можна констатувати, що в Україні заробітна плата перестала бути надійною основою відтворення населення, отже, для забезпечення високих темпів сталого розвитку в першу чергу потрібні інвестиції в людський капітал.

Усе більш актуальною стає проблема старіння населення в Україні, яка виявляється у збільшенні частки осіб похилого віку, що свідчить про погіршення демографічної ситуації в Україні. В умовах низької продуктивності праці активне трудове населення неспроможне утримувати зростаючу кількість населення пенсійного віку [21]. Частка пенсійних видатків у ВВП країни вже перевищила 17%. За часткою

пенсійних видатків у ВВП Україна посідає одне з найперших місць у світі. Ситуація з фінансуванням пенсійних видатків, ймовірно, у подальшому також загострюватиметься.

Однією з найбільш гострих в Україні залишається і проблема трансформації заощаджень в інвестиції. Норма заощаджень в Україні протягом останніх десяти років неухильно скорочується.

З метою привернути увагу міжнародної спільноти до різноманітних аспектів людського розвитку Програма розвитку ООН публікує щорічно звіт з людського розвитку. Методика обчислення Індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП) включає обробку трьох компонентів: рівня освіти, здоров'я та матеріального забезпечення населення.

Децю штучне обмеження лише цими показниками пояснюється тим, що далеко не всі держави мають статистичну базу, здатну надати більш детальні відомості. Крім того, деякі країни надають необхідний мінімум інформації із запізненням майже на два роки.

З 1990 року Організація Об'єднаних Націй розраховує Індекс людського розвитку, цю фор-

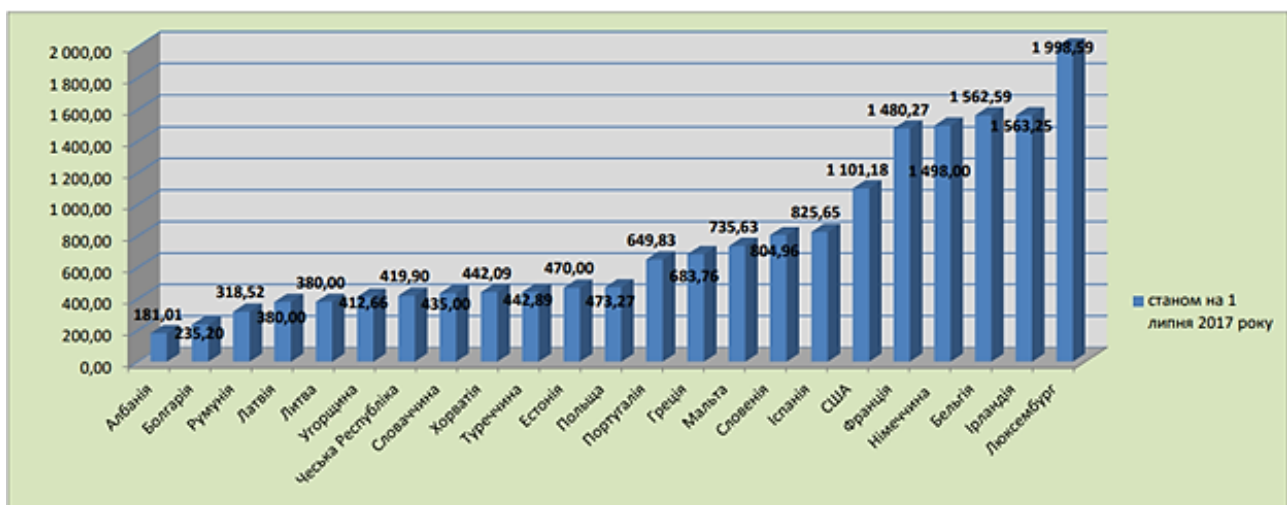

Рис. 2. Розмір мінімальної заробітної плати станом на 1 липня 2017 року (євро/місяць)

Джерело: побудова власна на основі даних Eurostat

му було створено групою економістів, керівником якої був пакистанець Махбуб-уль-Хак. Індекс людського розвитку називався “Індексом розвитку людського потенціалу” до 2010 року.

Норвегія, Швейцарія та Австралія, індекс яких 0.953, 0.944 та 0.939 відповідно, займають перші три місця у рейтингу. Відзначимо, що у минулорічній доповіді ООН Україна посідала 84 місце з індексом людського розвитку 0.743 [22].

ООН враховує такі показники при підрахунках індексу: очікувана тривалість життя; рівень життя, вирахований за показником валового національного доходу; рівень освіти; соціально-економічна рівність та гендерна рівність тощо.

Висновки і пропозиції. Як культурні, так і демографічні фактори здійснюють специфічне вплив на економіку. Зокрема культура визначає уподобання населення, процес прийняття рішень, сприйняття життя і формування перспектив на майбутнє. Демографічні фактори важливі головним чином тому, що структура і чисельність населення впливають на обсяг ВВП.

Аналіз соціально-економічного контексту проблем економічного зростання в Україні дозволив окреслити ті аспекти, які перешкоджають стійкому та тривалому економічному зростанню. Зосередившись на соціальному розвитку, збільшенні тривалості життя, поліпшенні освіти, скороченні бідності, а також на встановленні контролю над рівнем безробіття, країна може досягти стійких темпів економічного зростання. Інвестиції в людський капітал відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку економіки і мають бути одним з основних завдань будь-якої країни, яка бажає домогтися високого рівня матеріального добробуту та отримання економічних вигід.

Нині теоретична та методологічна основа обстеження економічного зростання не відповідає умовам, які спричинені глобалізаційними прогресами в Україні. Глобальна економічна криза, зростаюча міжнародна конкуренція та загострення всього комплексу соціальних проблем об’єктивно вимагають кардинально змінити підходи до джерел та факторів економічного зростання вітчизняної економіки, приділити особливу увагу соціальним факторам економічного зростання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гемма М.Ф. Основні напрями вдосконалення організаційно економічного механізму професійного навчання персоналу на виробництві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. № 3. С. 30–32.
2. Коковський О.Л. Концепція «декаплінгу»: розмежування економічного зростання, ресурсоспоживання та впливу на навколишнє середовище в Україні. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. 3 с.
3. Лугвіщик Ю.М. Удосконалення системи регулювання міжнародної міграції кваліфікованих кадрів в умовах глобалізації: дис. студента: 051. Київ, 2018. 16 с.
4. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: колективна монографія / М.О. Хмельська та ін.; за ред. Е.М. Лібанової. Київ: *Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України*, 2017. С. 65–66.
5. Кліменкова О.В. Інвестування у розвиток людського капіталу як механізм регулювання ринку праці. *Економіка і організація управління*. 2018. № 2(30). С. 78–83.
6. Воропаєв В.Г. Демографічні процеси в Україні як предмет політичного менеджменту. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 3. 2013. С. 2–4.
7. Гендер і ринок праці. *Платформа Prometheus*. URL: <https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/fc0f35e8a85cc7fde44f7e3cd5ce5d22c4x/IRF/101/asset> (дата звернення: 25.10.2019).
8. Ринки праці в перехідному періоді. *Реформа ринку праці та економічне зростання в Україні: механізми взаємозв'язку та економічна політика: книга/ за ред. О. Бетлій, І. Бураковського, Л. Хандріха*. Київ, 2013. 49 с.
9. Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: автореф. дис. канд. ек. наук: 08.00.07. Київ, 2015. 40 с.
10. Носова Є.А. Заощадження домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів в Україні. *Вісник Київський Національний Університет ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2015. С. 75–77.
11. Линдюк О.А. Шляхи удосконалення механізмів державного регулювання фінансового забезпечення пенсійної системи України. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1.
12. Паньков О.Б. Моделі економічного зростання як база дослідження інвестиційної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. С. 2.
13. Стець Н. Коротко про теорію поколінь. *IQholding*. 2015. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/korotko-pro-teoriyu-pokolin> (дата звернення: 28.10.2019).
14. Панкова Ю.М. Соціокультурні фактори розвитку сучасних форм міжнародного бізнесу: дис. канд. ек. наук: 08.00.02. Харків, 2019. 350 с.
15. Устинов Р.Г. Управління ефективним розвитком організаційної культури підприємств морської галузі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. Маріуполь, 2019. 20 с.
16. Шарова С.В. Економіко-статистичний аналіз ефективності господарської діяльності регіону на початку економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. С. 2–3.
17. Коментар Національного банку України щодо зміни реального ВВП у II кварталі 2018 року. Київ, 2018. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=78058234&cat_id=55838 (дата звернення: 29.10.2019).
18. Я.М. Бойко, Н.М. Гапак. ВВП України: рівень та тенденції динаміки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. № 25(1). С. 69–72.
19. Зростання ВВП України прискорилося до 3,6% – Держстат. *Економічна правда*. 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/08/15/639641/> (дата звернення: 31.10.2019).
20. Павловський А. Частка заробітної платні в собівартості українських товарів у 2017 році становила лише 7%, що свідчить про надмірну експлуатацію української робочої сили. 2018. URL: <https://gazetavv.com/news/ukraine/1543925199-andriy-pavlovskiy-chastka-zarobitnoyi-platni-v-sobivartosti.html> (дата звернення: 02.11.2019).
21. Пищуліна О.М. Системні вади ринку праці України та пріоритети його реформування: аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. Київ: *Національний інститут стратегічних досліджень*, 2010. С. 20.

22. Бондар-Підгурська О.В. Науково-методичний підхід до прогнозування та оцінки ефективності системи управління сталим інноваційним соціально орієнтованим розвитком економіки на основі модернізованого індексу людського розвитку. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 99–107.

REFERENCES:

- Hemma M.F. (2017) Osnovni napryamy vdoskonalennya orhanizatsiyno ekonomichnoho mekhanizmu profesiynoho navchannya personalu na vyrobnytstvi [The main directions of improvement are organizational economic mechanism of professional training of personnel in production]. *Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*, no. 3, pp. 30–32.
- Kokovskiy O.L. (2013) Konceptiya «dekaplingu»: rozmezhuвання ekonomichnoho zrostannya, resursospozhyvannya ta vplyvu na navkolishnye seredovishe v Ukraini [The concept of “decapling”: delineating economic growth, resource consumption and environmental impact in Ukraine]. *An efficient economy*, no. 11, p. 3.
- Luhvishchuk Y.M. (2018) *Udoskonalennya systemy rehulyuvannya mizhnarodnoyi mihratsiyi kvalifikovanykh kadriv v umovakh hlobalizatsiyi* [Improvement of the system of regulation of international migration of skilled personnel in the conditions of globalization] (Student Dissertation). Kiev: National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute».
- Khmelevskaya M.O. (2017) Lyudskij rozvitok v Ukraini: institucijne pidgruntya socialnoyi vidpovidalnosti [Human Development in Ukraine: Institutional Grounds for Social Responsibility] (ed. Libanova E.M.). Kiev: *Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, pp. 65–66.
- Klimenkova O.V. (2018) Investuvannya u rozvytok lyuds'koho kapitalu yak mekhanizm rehulyuvannya rynku pratsi [Investing in the development of human capital as a mechanism for regulating the labor market]. *Economics and management organization*, no. 2(30), pp. 78–83.
- Voropayev V.G. (2013) Demografichni procesi v Ukraini yak predmet politichnogo menedzhmentu [Demographic processes in Ukraine as a subject of political management]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok* (electronic journal), no. 3, pp. 2–4.
- Hender i rynek pratsi [Gender and the labor market]. Available at: <https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/fc0f35e8a85cc7fde44f7e3cd5ce5d22/c4x/IRF/101/asset> (accessed 25 October 2019).
- Betley O., Burakovskiy I., Handrich L. (eds.) (2013) Reforma rynku praci ta ekonomichne zrostannya v Ukraini : mehanizmi vzayemozvyazku ta ekonomichna politika [Labor Market Reform and Economic Growth in Ukraine: Interconnection Mechanisms and Economic Policy]. *Rinki praci v perehidnomu periodi* [Labor markets in transition]. Kiev: The Institute for Economic Research and Policy Consulting, pp. 49.
- Melnychuk D.P. (2015) *Lyuds'kyy kapital: priorytety modernizatsiyi suspil'stva u konteksti polipshennya yakosti zhyttya naseleння* [Human capital: priorities for the modernization of society in the context of improving the quality of life of the population] (PhD in Economics Abstract of dissertation). Kiev: Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Nosova E.A. (2015) Zaoshadzhennya domogospodarstv yak dzhherelo investycijnih resursiv v Ukraini [Household savings as a source of investment resources in Ukraine]. *Visnyk Taras Shevchenko National University of Kyiv*, pp. 75–77.
- Lyndyuk O.A. (2014) Shlyakhy udoskonalennya mekhanizmiv derzhavnoho rehulyuvannya finansovoho zabezpechennya pensiyanoi systemy Ukrainy [Ways to improve the mechanisms of state regulation of financial support of the pension system of Ukraine]. *Public administration: theory and practice*, no. 1.
- Pankov O.B. (2016) Modeli ekonomichnoho zrostannya yak baza doslidzhennya investycijnoyi diyalnosti pidpriyemstva [Models of economic growth as a base of research of enterprise investment activity]. *Efektivna ekonomika*, no. 10, pp. 2.
- Stets N. (2015) *Korotko pro teoriyu pokolin'* [Briefly about the theory of generations]. Available at: <http://iqholding.com.ua/articles/korotko-pro-teoriyu-pokolin> (accessed 28 October 2019).
- Pankova Y.M. (2019) *Sociokulturni faktori rozvitku suchasnih form mizhnarodnogo biznesu* [Sociocultural factors of development of modern forms of international business] (PhD Thesis). Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University.
- Ustynov R.H. (2019) *Upravlinnya efektyvnym rozvytkom orhanizatsiyoi kul'tury pidpriyemstv mors'koyi haluzi* [Management of effective development of organizational culture of maritime industry enterprises] (PhD in Economics Abstract of dissertation). Mariupol: Pryazovskiy State Technical University.
- Sharova S.V. (2015) Ekonomiko-statistichnij analiz efektyvnosti gospodarskoyi diyalnosti regionu na pochatku ekonomichnoyi krizi [Economic and statistical analysis of the efficiency of economic activity of the region at the beginning of the economic crisis]. *Efektivna ekonomika*, no. 4, pp. 2–3.
- National Bank of Ukraine (2018) *Komentar Natsional'noho banku Ukrainy shchodo zminy real'noho VVP u II kvartali 2018 roku* [National Bank of Ukraine comment on real GDP change in the second quarter of 2018]. Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=78058234&cat_id=55838 (accessed 29 October 2019).
- Boyko Y.M., Gapak N.M. (2017) VVP Ukraini: riven ta tendenciyi dinamiki [GDP of Ukraine: the level and trends of dynamics]. *International Humanitarian University Herald*, no. 25(1), pp. 69–72.
- Zrostannya VVP Ukrainy pryskorylosya do 3,6% – Derzhstat [GDP growth accelerated to 3,6% – State Statistics Committee]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/08/15/639641/> (accessed 31 October 2019).
- Pavlovskiy A. (2018) *Chastka zarobitnoyi platni v sobivartosti ukraïnskikh tovariv u 2017 roci stanovila lishe 7%, sho svidchit pro nadmiru ekspluatatsiyi ukraïnskoyi robochoyi sili* [The share of wages in the cost of Ukrainian goods in 2017 was only 7%, which indicates that the Ukrainian labor force is being overexploited]. Available at: <https://gazetavv.com/news/ukraine/1543925199-andriy-pavlovskiy-chastka-zarobitnoyi-platni-v-sobivartosti.html> (accessed 2 November 2019).
- Pyshchulina O.M. (2010) *Systemni vady rynku pratsi Ukrainy ta priorytety yoho reformuvannya* [Systemic disadvantages of the Ukrainian labor market and its reform priorities] (ed. Zhaliya Y.A.). Kiev: National Institute for Strategic Studies, pp. 1–72.
- Bondar-Podgurskaya O.V. (2015) Naukovo-metodichnij pidhid do prognozuvannya ta ocinki efektyvnosti sistemi upravlinnya stalim innovacijnim socialno oriyentovanim rozvitkom ekonomiki na osnovi modernizovanogo indeksu lyudskogo rozvitku [Scientific-methodical approach to forecasting and evaluation of the effectiveness of the management system for sustainable innovative socially oriented development of the economy on the basis of a modernized human development index]. *The problems of economy*, no. 4, pp. 99–107.